

Sołtys, Angela

Wystawa "Stanisław August, ostatni król Polski. Polityk, mecenas, reformator 1764-1795" : 26 listopada 2011 r - 19 lutego 2012 r.

Kronika Zamkowa 1-2 (63-64), 253-256

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Angela Sołtys

**WYSTAWA STANISŁAW AUGUST, OSTATNI KRÓL POLSKI.
POLITYK, MECENAS, REFORMATOR 1764–1795,
26 LISTOPADA 2011 R. – 19 LUTEGO 2012 R.**

Przystępując do realizacji wystawy dedykowanej postaci ostatniego polskiego władcy, Zamek Królewski w Warszawie czynił to z dwojakich powodów. Ze względu na fakt, iż wystrój i wyposażenie wnętrz zamkowych w ich obecnym kształcie są efektem działalności Stanisława Augusta, jego wizji narodowej przeszłości i artystycznego smaku, jedną z pobudek organizatorów było swego rodzaju zobowiązanie w stosunku do monarchy, któremu Zamek tak wiele zawdzięcza. O wystawie zadecydowały także funkcjonujące

w świadomości społecznej oceny Stanisława Augusta – kontrowersyjne, a nawet zdecydowanie krytyczne, utrzymujące się mimo rozwoju badań nad panowaniem ostatniego króla. Nie znaczy to, że autorzy scenariusza postawili sobie ambitny cel ich przewyżczenia: ich zamiarem było nakłonienie widzów do refleksji nad słusnością wyborów politycznych Stanisława Augusta i powstrzymanie przed wystawianiem mu uproszczonych ocen, skutkujących moralnym potępieniem tej postaci. W efekcie, poprzez dylematy

2. Wielka Antyszambra – I sala ekspozycji z pokazem miecza ceremonialnego i szczątków szpady grobowej Stanisława Augusta. Fot. A. Ring

tytułowego bohatera, wystawa prezentowana w Zamku Królewskim dotknęła kwestii o jak najbardziej aktualnym znaczeniu, pytając o powinności człowieka wobec narodu i państwa oraz różne drogi ich realizacji. Spór o Stanisława Augusta to bowiem także, a może przede wszystkim, spór o definicję patriotyzmu. Szczególnie istotny w tym kontekście był fakt objęcia nad wystawą patronatu honorowego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego.

Ekspozycja miała charakter biograficzny. Układ kompozycyjny zdeterminowała chronologiczna narracja, oparta na tragicznych kolejach losu, jaki był udziałem Stanisława Augusta i państwa zmierzającego nieuchronnie do upadku (części zatytułowane: *Światło i płomień 1732–1764*, *Majestat i Wolność 1764–1775*, *Odrodzenie w upadku 1775–1792*, *Trudne konanie 1792–1798*).

Wystawa nie stała się przez to opowieścią o ostatnim 30-leciu istnienia Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Dzieje polityczne, kulturalne, historia królewskiego kolekcjonerstwa zostały przedstawione

poprzez pryzmat wybitnej jednostki, za jaką niewątpliwie należy uznać tego monarchę. W tym celu obszar ekspozycji świadomie został zawężony do działań Stanisława Augusta i osób z jego najbliższego kręgu, dzięki czemu postać króla ukazana została pierwszoplanowo. Prezentowane obiekty oraz plansze z fragmentami wypowiedzi głównego bohatera i osób mu współczesnych wypuklały istotę politycznych i moralnych wyborów Stanisława Augusta, wskazywały, jakie czynniki wpływały na jego działania, z jakimi siłami, zewnętrznymi i wewnętrznymi, był konfrontowany, jakie w ich obliczu podejmował decyzje i jaki to miało wpływ na los państwa. Stanowiły one o głównym wątku ekspozycji, prowadząc widza od samych narodzin przyszłego władcy aż do jego śmierci.

Wystawa, dostępna we wnętrzach I i II piętra Zamku (część Apartamentu Wielkiego i sale wystaw czasowych – ogółem 17 pomieszczeń) oraz w Galerii Malarstwa na parterze (gdzie na stałe eksponowane są obrazy z kolekcji Stanisława Augusta) i Bibliotece Królewskiej, gromadziła

przeszło 260 eksponatów: obrazów, rysunków, grafik, sztuki użytkowej, militariów, książek, map oraz dokumentów archiwalnych wypożyczonych z ok. 50 instytucji polskich i zagranicznych. Wśród tych ostatnich znalazły się: Ciurlionio Dailès Muziejus w Kownie, Abbaye Royale de Chaalis, Musée national des châteaux de Versailles et de Trianon, Musée Thomas-Henry w Cherbourg-Octeville, Lwowska Galeria Sztuki. Zaprezentowane zostały nie tylko należące niegdyś do królewskiej kolekcji prace wielkich malarzy, jak Rembrandt, Peter Paul Rubens, Gerard ter Borch, Jan Victors czy Jean-Étienne Liotard, lecz także dzieła wybitnych portrecistów, twórców wizerunków króla i spokrewnionych z nim osób, jak Hyacinthe Rigaud i Élisabeth Vigée-Lebrun, czy królewskich architektów, autorów projektów tworzonych z myślą o przebudowie Zamku, zespołów pałacowo-parkowych w Ujazdowie i Łazienkach, budowlu użyteczności publicznej: Victora Louisa, Jeana-Baptiste'a Pillementa, Jakuba Fontany, Domenica Merliniego, Jana Chrystiana Kamsetzera, Szymona Bogumiła Zuga.

Jednym z założeń scenariusza było podważenie błędnego nawyku, polegającego na oddzielaniu roli Stanisława Augusta jako mecenasu kultury od jego działalności politycznej. Wystawa (a w jeszcze większym stopniu towarzyszący jej katalog) dowodziła, że mecenas królewski był projektem politycznym Stanisława Augusta, metodą działania, a nawet jedyłą formą swobodnej ekspresji monarchy w warunkach ograniczonej suwerenności. Po doświadczeniach I rozbioru król zdecydował się działać na pozornie neutralnym polu gospodarki, nauki, edukacji i kultury. Dzięki jego wysiłkom Rzeczpospolita na krótko przed upadkiem przeżyła rozkwit porównywalny w jej dziejach tylko z epoką humanizmu. Dlatego główna część ekspozycji, unaoczniająca ten fenomen, została zatytułowana *Odrodzenie w upadku*. Objęła ona 11 pomieszczeń na obu piętrach Zamku i 185 eksponatów.

Ważnym elementem wystawy był pokaz multimedialny prezentujący wykona-

ną po raz pierwszy rekonstrukcję kościoła Najwyższej Opatrzności w Ujazdowie - narodowego wotum za uchwalenie Konstytucji 3 maja. Została ona opracowana na podstawie projektów konkursowych Jakuba Kubickiego z 1792 r., zaginionych w czasie ostatniej wojny. Autorem rekonstrukcji cyfrowej był Maciej Tarkowski (Studio Reconstruction). Scenariusz filmu pod względem merytorycznym opracował Przemysław Wątroba z Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Wystawie towarzyszył katalog naukowy, wydany w wersji polskiej z częściowym tłumaczeniem na angielski. Sfinansowany w całości ze środków Fundacji Teresy Sahakian, zawiera 29 esejów, 262 noty i blisko 380 ilustracji. Tom otwierają wstęp dyrektora Zamku Królewskiego Andrzeja Rottermunda i obszerny esej autorstwa Zofii Zielińskiej *Stanisław August - król i polityk*, poświęcony rekonstrukcji misternej polityki ostatniego monarchy. Pozostałe teksty omawiają najważniejsze dziedziny publicznej i prywatnej działalności Stanisława Augusta.

Tak pomyślany katalog jest zarówno podsumowaniem dorobku naukowego autorów esejów i not, jak i pierwszym tak obszernym, zmierzającym do kompletności syntetycznym opracowaniem dokonań ostatniego króla Polski.

Autorką scenariusza i komisarzem merytorycznym wystawy była Angela Sołtys przy współpracy Anity Chiron-Mrozowskiej, kierownikiem organizacyjnym – Anna Małecka. Projekt plastyczny scenografii i oświetlenia opracowały Żaneta Govenlock i Violetta Damięcka, a zrealizowało Studio Projektowe „Govenlock”.

Wprowadzeniem w tematykę, której rozwinięcie stanowiła ekspozycja, był cykl wykładów *Stanisław August i jego Rzeczpospolita. Dramat państwa – odro-*

dzenie narodu, zainaugurowany w Zamku Królewskim w październiku 2010 r. i trwający przez cały rok 2011. W jego ramach badacze z wielu placówek naukowych polskich i zagranicznych (Instytut Historyczny UW, Instytut Sztuki i Instytut Badań Literackich PAN, Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Zamek Królewski w Warszawie, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, University College w Londynie oraz Rosyjska Akademia Nauk w Moskwie) wygłosili łącznie 27 prelekcji, inspirując odbiorców do głębszego poznania historycznego dziedzictwa I Rzeczypospolitej. Program wykładów przygotowany został przez prof. dr Zofię Zielińską (Instytut Historyczny UW) i wyżej podpisaną.